

# ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 181 ԵՍՏՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ ԵՐԵՎԱՆԻ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1890

ԵՐԵՎԱՆԻ 20 ՆՈՅԵՄԵՐԻ ԵՍՏՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ № 181

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիս՝ 6 ռուբլի, երեք ամիս՝ 3 ռ 50 կ. ամիսը 1 ռ. Հատուկ 5 կոպեկի Բաժանորդ գրուած են Թիֆլիսում ամիսային խմբագրատանը:

Խմբագրութեան Հասցին՝ Тифлисс. Редакция «Норъ-Даръ»  
կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրութիւնը լոյս է անել օր (բացի տոն օրերէն) մօտ 9-ից մինչեւ 2-ը: Յայտարարութիւնները ընդունուած են ամէն լիզուներով: Եւայտարարութիւնները ըստ ինչ 4-ի, ընկալմանը համար կը կտրուի:

ՔԵՂԱՅԵՆ-ԳՐԵԿԵՆԵՐՆԵՐ

## ՆՈՐ-ԴԱՐ

ԱՄԵՆՈՐԵԱՅ ԹԵՐԹԸ

Թիֆլիսում

ԱՄՈՒՋԻՎԱՅ 1891 ԹՈՒՆԱՎԱՆԸ

(Ուրբաթ օր)

Կը հրատարակուի Նոյն քերական և ծրարական տեքստ օր՝ բացի Կերական և արեւելեան հիւսիսէն:

Խմբագրութեանը կ'ստանայ և սեպհական հեռագրերը:

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամիսան՝ 6 ռուբլի, հատուկ՝ 5 կոպ.

Եւրոպայի, Թիւրքիայի, Ամերիկայի և այլ հեռաւոր երկրներէ բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 Ֆրանկ:

Բաժանորդ են գրուած իւրաքանչիւր ամսի 1-ից միայն:

Թիֆլիսում բաժանորդ են գրուած միայն «Նոր-Դար»-ի խմբագրատանը:

Խմբագրատանը գտնուած է Բարոնական փողոցում, պոստ-հեռագրատան դէմ, տուն № 12.

Պատր քաղաքներէ դիմում են խմբագրութեան՝ ТИФЛИСЬ. ВЪ Редакцію ежедневной газеты «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase) Rédaction du journal «Nor-Dar».

Խմբագրութեանը հրատարակելէ՝ ՍՊԱՆՆԱՐ ՍՊԱՆՆԱՐԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիս, 19 Նոյեմբեր, 1890.

ՆՊԱՏԱՎԱՅԱՐԱՐ ԳԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ.

Նախընտրեալ առաջնորդներու (Վեր-Դար) №№ 173 և 175) առաջինը, որ մեր ժողովրդի—ինչ-տեղեկացի մեծամասնութիւնն իսկ հասարակական, ընդհանուրն վերաբերեալ գործերում գործում է առանց համոզմունքի, աւելի հետեւում է ուրիշներին, գործում է խաթրի, ջիգրու... և այլ ընդհանուր շահերն չվերաբերող

Առաջնորդը: Նպատակաւոր զիտորոշիւններ: Գ. Հեռագրերն են: Քերական. — Լուրեր, Կոսի պիտի մասին: Թիֆլիսի օրիւնք և քաղաքի նշանը: Քաղաքական. — Քաղաքական լուրեր: Թաւաշի լուրեր: Երկրորդական հեռագրեր: Բանասիրական. — Հնարներ: Տեղեկատու: Յայտարարութիւններ:

### ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԵՆՐԻԿԷ

(Ճարտասան Կոպեկից)

ՄԼ.

Մտադրանքի երկրորդութիւնը կայարանի մօտեցումը նրանք մասն մի փոքրիկ ճաշարան, որ Արմանի մի անգամ նախաձեռն էր իւր ընկեր-տանտոններէ հետ միասին Նրանք նստան բացօթեայ լինելու կայան են, պարտկոյտ, թէ և իսկ կայան առած, այս պարտկոյտը մօտեցի փոխարէն միայն գաղափր լապտերներու գլխարկ կախելու կեանք կային. առանց հարկան ազգու ծաղկած ակադեմիաների թարմ բուրմոնքը համարուէր այդ-անոց, և այդ էլ էր լուսական Արմանը նախ և առաջ մտադրի հետ միմեկորդութիւն հայրող տոմարի ուղարկեց այն տունն, ուր ճաշի էր հրապարակած, այնուհետեւ պատուիրեց, կամ սեւի լու է աւել, համաձայնեցաւ ընդունելու իրեն առաջարկուած ճաշը: Իրականութեամբ միմեկորդութիւն նրանց համար, թէ մօտ-յին գորտաձիկ են ուտելու, թէ սուկի

և Լա Բուսինի Նրանք նստած էին vis-à-vis՝ աչքերով հենց խմբատ միմեկորդ կը լանդիւր և դուարթ, երբից թուշտներն իման զրոյց անկող: Նրանց նոյն իսկ ամենամոթեալան, համարեա տաղտուկ խօսքերի մէջ անգամ, ինչպէս օրինակ՝ «հաճեց խնդրեմ մի բաժակ ջուր տալու», միայն լու լըրէքէ» կամ «մի փոքր էլ ձուկ չէ՛ք կամենալ» դիտուէր զգացման և ինքնութեան կիբէր էր արտայայտուած: Արմանը խօսաբար իւր նոր բարեկամութեան և Հենրիկէն իւր համարու կենսագրութիւնը պատմեց նրան: Ի հարկէ, նա թափել ու մեղադրեց մէջ չէր մեծացել, բայց այնպէս պայծառ և անվեր-գով էր անցկացրել իւր մանկութիւնը: Նրա հայրը, որ շատ վաղ էր ամուրի մնացել իւր կնոջ մահէն յետոյ, լու մեղքնազտ էր և այնքան փող էր աշխատուած, որ բաւական էր իւր փոքրիկ աղջկան և պատու: Բրոքը որը երկին համար երկրորդ մայր էր դարձել, առանցքաւոր սպորտաւ տուր: Բայց մի անգամ տոտմուտը անուր՝ տակ ընկնելով, մահացու կերպով ճգնուած է: Եւ այնուհետեւ լուսե պատու հորաբրոնչ, որ մի հատարակ և աղքատ կին էր, ոչ ոք չուներ Հենրիկէն այս աշխարհիս երեսին: Դժուարեա է, հոր աղէն, նրա մահուանից

յետոյ մի փոքրիկ թղթակ էր նշանակել որը երկին համար, իսկ պատու էլ մի շատ անուան կին էր, բայց և այնպէս թուշտ շատ քիչ էր աշխատել: Համար և նրանք շատ անգամ մեծ ներքինի մէջ էին ընկնում: Այնպէս որ, հենց Հենրիկէն առաջին հաղորդութիւն տոտմուտը յետոյ հարկադրուած էին նրան ուտումարանից հանել, ուր նա շատ քիչ բան էր սովորել, և դերձկուտ մօտ տար: —Ո՛հ, պարոն Արման, մի տեսնէ՛ք իմ սարսփելի սխալներ, որ անում եմ զրկելու... Նա անպարտ կարծում եմ այդ դատաւարութիւնը: Այնուհետեւ Հենրիկէն պատմեց իւր երկար տարիներ կրած նեղութիւնները, թէ ինչպէս ստիպուած էր իւրենց ունեցածները մի առ մի ծախելու կամ գրաւ վնելու: Համար Մոն-դը-Պլան տանելու որպէս զի ճաշի համար ուտելու մի բան ունենային: Բարեկամաբար նա չուտով լու վարպետ դուրս եկաւ և այժմ արդէն մի կտոր հաց ունին ուտելու: Թէ և ճաշարան է, շատ համեմատ, բայց և այնպէս կարող են սուրբ: Իսկ այնուհետեւ, ըստ ամենայն հաւանականութեան, իրենց վիճակը կ'ընդարձակուի, որովհետեւ յոյս ունի աւելի փող վաստակելու: Իրեն համար սեղ են ինքրիկ տիկին Պանկա-

տում, այդ թերթի հետ ամենեւին ծանօթ էլ չեն— և այս ամենահասարակ պատճառով, որովհետեւ հայերէն չգիտեն, հայերէն չեն խօսում, Սեւրովեան այնուհետեւ հետ էլ ծանօթ չեն: .:

Հարցնում ենք. սա ինչ գրութիւն է. այս գրութեան մէջ կարող է մամուլը ցանկալի բարձրութեան հասնել և իւր կոչմանը ծառայել այնպէս, ինչպէս որ պէտք է:

Ի հարկէ կարող չէ, քանի որ մեր ժողովրդի մէջ լուսամիտ դասի մեծամասնութիւնն իսկ այնպէս է վերաբերուած դէպի մեր պարբերական մամուլը, ինչպէս վերնցոյց տուինք: Ի հարկէ մեր ժողովրդի հասկացող դասի մէջ կարող է փոքրամասնութիւն, որնա համոզմունքով և իւր խելովն է գործում, հետեւաբար և համոզմունքով և գիտակցութեամբ է վերաբերուած դէպի մեր պարբերական մամուլը: Բայց մեր գործերը միմիայն այն ժամանակ կ'անհաւոր ընթացք կ'ստանային, եթէ մեր հասարակական, գործերն զիտակցութեամբ և համոզմունքով վերաբերուողները մեծամասնութիւն լինէին կազմում, գոնէ մեր ժողովրդի լուսամիտ համարուած մասում:

Ամբողջ հայ ազգը ճանաչում է այսօր հանգուցեալ Մկրտիչ Սանատրեանին, որովհետեւ նա իւր կենդանութեան ժամանակ շատ բարի գործեր ունի կատարած, իսկ մահուանից յետոյ էլ իւր կարողութիւնը կտակով նուիրել է ազգին—ազգի լուսաւորութեան գործին:

Բայց շատ քչերն է զուցէ յայտնի, որ նա ինչ որ անում էր, անում էր համոզմունքով, կատարեալ գիտակցութեամբ. մի բան անելուց առաջ երկար պէտք է մտածէր նա և համոզուէր այդ բանի կարեւորութեանը և օգտակարութեանը և այն ժամանակ միայն կ'սկսէր գործը: Հանգուցեալ Մկրտիչ Սանատրեանն այն մարդկանցից չէր, որ այս բանին էլ համակրէր, այն բանին էլ. այն բարեգործ հայերից չէր, որ բարեգործութիւն անէր այս բանի համար էլ, այն բանի համար էլ, առանց համոզմունքի, առանց հետամուտ լինելու, թէ այս բանը կարող է բոլորովին միւսին հակառակ լինել:

Մենք Թիֆլիսում և ուրիշ քաղաքներում փողատէր հայեր ունենք, որոնք բարի գործ անելու տրամադրութիւն էլ ունին, բայց ամենեւին չեն հետեւում, թէ ինչ բանի համար են բարի գործը կատարում և այդ պատճառով շատ անգամ փող են տալիս, օգնում են, օրինակ, այնպիսի հաստատութեան, այնպիսի թերթի, որ կապուտ է թէ համոզմունքով, գիտակցութեամբ գործելու լինէին, այդպէս բան չէին անել:

Ահա այդ կողմից օրինակելի էր հանգուցեալ Մկրտիչ Սանատրեանը և մենք նրա յիշատակն աւելի յարգում ենք, որովհետեւ ինչ որ անում էր, գիտէր, թէ ինչ էր անում: Հանգուցեալը մի առանձին ուսումն չունէր, բայց հասկացող, խելօք, համոզմունքով գործող և զբաղան մարդ էր. հայերէն լաւ գիտէր, քաջ և ծանօթ միշտ հետե-

րովին բնական բերմանը, բարեկամական և վստահ կերպով թնայեցով ստատ: Արմանին Չափազանց քաղցր և հաճելի զգացմունք առաջացրեց Արմանի մէջ այս մտախնդրութիւնը:

Փողոցի անկան կանգնած կառքի կառապանը նրանց մի տեսակ բազմախորհուրդ նշան արաւ գլխով:

—Արմանի երեկոյ է—առաջ երկտասարդ ուսանողը Ձէք կամենալ Բուրեան անտառում փոքր ինչ կտորով զբօսել:

—Ո՛հ, այո, —ցնծալիս լուսակաշից Հենրիկէն: —Արման սիրում եմ խախտել ծառեր տեսնել:

Այնուհետեւ նա Արմանին խոտովանեցաւ, որ իւր տաղով կ'անդրում միայն չլուս անդամ էր բաց կառքով ման եկել իսկ այդպիսի դրօսաբար ամենամեծ գոհութիւն է պատճառում իրեն: Ամբողջ ճանապարհին, որպէս զուարթացած երեկոյ, խօսում էր Հենրիկէն:

Գիւղը Բակական գիւղ ամառ բանդ նա չէ տեսել դեռ: Բայց ամառը ամառը շատ անգամ կ'իրակի օրերը, երկրորդան լուսեղանակներին, նրա հօրաբայրը դաժնիւր մէջ մի շէք ջրախառն կարմիր գինի էր դնում և մի քիչ էլ նախաճաշիկ և գնում էին ամրոցներէ ետեւ օրոյց

\*) Տե՛ս «Նոր-Դար» № 180.

Իսկ Արաման, այդ միջոցին, չէր  
կատարածում, թէ ինչպէս ուստիկ սիրում  
էին իրեն. այս անկողնը սիրահարը, սի-  
րոյ վերաբերմամբ անկողնը երկամար-  
դը, արդէն լիովին երջանիկ էր Հնչուի-  
էին իւր կողքին զգալով և կամացի  
նարկելի բոյն առնելով. Առաւել նուազ  
անկողնը աղջկին աւելի ևս արագէ էր  
էլծում բուն կրկից, նա ուզած էր  
նամարտել Արամանին, սեղմել իւր սրտին  
պինդ գրկախառնուել, Հնչուիէին եր-  
բար ժամանակ կուտւում էր ինքն իրեն  
հետ, վերջապէս զրկուցաւ և համոզուե-  
լով որ գիշերային աղջկամուղջի մէջ ա-  
րդ չէ տեսնում իրենց, կամացուկ իւր  
բթմոքանքին սեղմեց երկամարդին շըր-  
տունքներին, նշխարասարդ սիրահարները  
իսկնայնի միտմիտն բազով ծածկուած,  
սապին համայոյր վիտարինեցին իրար

(Կր. Կարունակուել)

«Ամենօրեցիք» ձեռագր. է ուղարկ հիմա  
Անգլիայում անգլիացի նշանավոր լիպ-  
սան Վալտեր Բեզանտը, ինչպիսին գրչ-  
թիւն. ածել Ծրանայալում: Սակայն ան-  
կապա «ամենօրեցիք» ձեռագրանքը  
«ամենօրեցիքի» տեղ 60 «ամուսն» պե-  
տէ է ունենայ և պարտաւոր պէտք է լի-  
ձեքնառն զբոսնելին համապատասխան  
թշաւներ տալ: Բեզանտի բարեկամին  
և յարգողները որոնք այնքան էլ չ-  
հաւատան, թէ ինչ այդպիսի ձեռնար-  
կաբոլ տողոսել անգլիացիներին մե-  
ղ զիւնել են Անգլիայի և Ծրանայալի նշ-  
անավոր զբոսնիչները զրա մասին նրա-  
կաբոլից հարցնելով: Ստացուած  
տասխաններն այնքան էլ լաւ միտք  
չայտնում Բեզանտի ձեռնարկութիւնն ու  
սիւն: Դատենք սակ էն, որ «ամենօ-  
րեք» ձեռնարկն հիմնովոյ զրա նախը-  
թիւնները նոր պակասաբանը կը տալը  
անգլիացիներին զվսին և զրանով ձխա-  
շաւներն ալ ևս հնարաբերութիւն  
է ունենալ: Այլ ինչքան խորհել են տու-  
կարդալ Ա. Գոտէի «Immortel» վեպ-  
որ Ծրանայալի «ամենօրեցիքի» կեանք-  
է: Իսկ զբանամարտիչներն միծախսա-  
թիւնն այն միտքն է յայտնել, որ իրի  
պատարաստ են շնորհաւորել նոր ձեռ-  
նարկը, ի՞նչ նշանակ է անպակ կ'ընտրու-  
յալպէս նրանց արարութեանը կը ծա-

Типографія конторы газеты Кавказъ, Гол. пр. д. Читающа